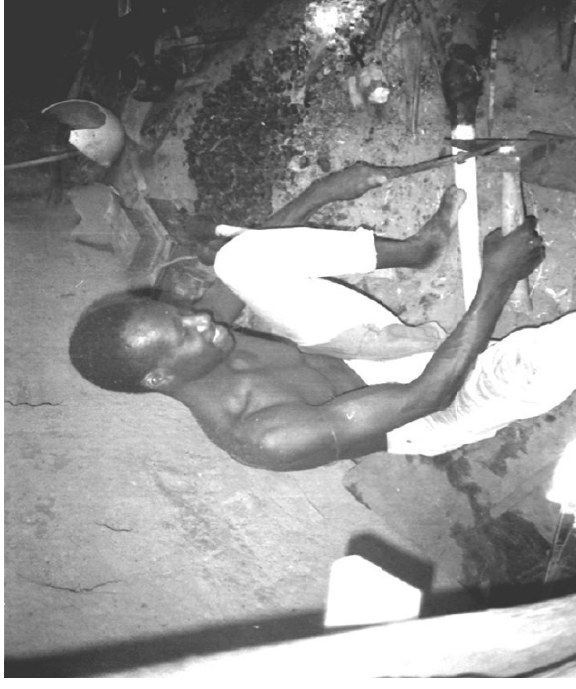

Baaraago

a do Xiisa Tananu

Nan giri Saako Banjugu Sunbunu

**«Barago et d'Autres Histoires de la Tradition Orale
Soninkée»**

Racontées par Sacko Banjougou Sounbounou

Baaraago

a do Xiisa Tananu

Nan giri Saako Banjugu Sunbunu

«Barago et d'Autres Histoires de la Tradition Orale Soninkée»

Racontées par Sacko Banjougou Sounbounou

Langue : Soninké

Type: Livre d'histoire traditionnelle

Photo : Sue Smeltzer

SIL

Kayes, Mali

naamu.» A ti: «In ra nt'axa xirisindokkon ragana, in ra nt'a walla. Xa in wa dagana a ko faaren da, a ga na fo be ko.» A ga d'a ko, faaren ti : «Dunfayilo! Dokkon raga.» A ti: «Annabi, an da namariyen kin'in ŋa, in na dokkon raga?» A ti: «Yobo a raga.» A t'i n'a ragana kan daliilu kanma? A ti laada be taaxe ga da tannaxate siine baga, i ke annabi maxa Alla kutaye ga fe, a wa dagana diinan di a wa dagana sariyan di. Ke digaame koni tagen renmen ya da annabi yinme daagen ŋa. Xa a sababun ŋa Baano ga daga faarannaaxun tuns'a yi ya. Kame a do tannaxate do janmunu naxati yan marandi Barago tonbonŋe ke kanma. Xa i marandi ti yaaguransiraaxun do haqila siren ya.

Titre: «Baaraago a do Xiisa Tananu», («Barago et d'Autres Histoires de la Tradition Orale Soninkée»)

Première Edition

Auteur: Sacko Banjougou Soumbounou
de Touroungoumbé, Kingui Diawara, Mali

L'Association SIL

BP 195

Kayes, Mali

Août 2004

xir'a yi de, danbe xa ma kon'a yi. Xa tagaaxu ke feeran be ga ni ke yi a ga na danben do xeyen na, a jopp'a ya yi.

Sileemanu Bun Dawuda ri. Alla da fo wo fo su xaay'a da ma a ga riini na fanken si xaaya n'a kin'a yi. Sileemanu xa da tagaaxun na ti kocce ke ya, xa janmun ma kon'a xa yi, danbe ma kon'a yi.

Ken falle Lanbaranin kiyen ri. A xa d'a na tagaaxun ya kanma. Ken dangi. Xa a da yugu karagi toxo. Kun ga ni Sinbo, Siinbo, Sisinbo, Jukatafi, o ma karaganden toxon tu. Kun yugu karagi yan ni Alla faaren gajanyokkun dabarini, a do kaafirinun ga me yi bire be. Xa Dunfayilon ya do faaren nan legeri do me yi.

I xa kiyen dangi. Tagadunmanun xosi ti: «Annabintage Dunfayilo.» Ken xa ni tagaaxu ke ya gollen kanma. Ma a ga dagana Barago tonbongnen kanma. Kisima Baano da xirisin dokkon tuns'a yi. Annabin yinme ke da digan baane ko, a wa finna tagadunmanun maxa. Baano yan joppe tagadu xirisaaxun na Baaraago. Baano, taga fana tangawaaru, a janmun ya ni Jankunba. A fillandin ni taga Filla Kuruso, sikkadin ya na a ken annebin yinme ke tagen na a ga ni Annabintage Dunfayilo yi.

Baano da dokkon wutu n'a sagata faaren Madiina. Na dokko ke xaliif'a yi. A ti: «Baano.» Baano ti: «N

Safandi Yinmu

Safandi Yinmu.....	1
Roraqe	2
Baaraago.....	4
Tagaaxun Buruju	27
Birahima Xibaare.....	30
Daawuda Xa Na Tage	34

Roraqe

Alla ma fo toxo seren da bire a ga da haqilen sugand'a danja. Kuudo seren n'i lenki dunan ja du da xunbane kaanataxaade yi, a nan siri an n'an daarun tu. Ken moxo saanan ya ni, duna xannun muurunden fedden ga d'a janniya na tagadunma (Saako Banjugu Sunbunu) taaxundi. Baawo sooninkara danben d'a naamen tangandaanon ga ni sooninkara jaxamalanun ya, a ken n'o maaba ti masalan lamaanu yi bakka tuwaaxu be sawunten g'a maxa sooninkara danja.

Ku saabu da, o da soron fanan (tage) danben ya sugandi ke kitaabe noxo. Kitaabe ke wa riini o tuyindi: Gannin xase (Jaabe Siise ga ji toorini Wagadu yi bire be), tagaaxun ga wurugi ma haqe be, ken do laada be siginten ga ji tagadu d'i tunkanu (Wagadunko) naxa.

Ken dangi falle, a w'o xibaarini Baanumaxa (tagadunman) ga ji bireene do tagon ja moxo be, a do be su sigan ga ji ke be yi i funen da. Ke kitaabi baane noxon ja, me sooxiye be ga ro tagadu d'i tunkanu naxa, ma ken ga sikki Baaraago (tagon debe) ga kareene tagon nan sanqi, o wa ken xa jjiin'a yi.

ga birene t'a yi, i ga nta riiba yigana, i ga nta haraami fo yigana. Mexe ga nta dagana i noxon di. Alla xosi tagaaxun gundon kin'a yi. A ga da «aaya» be kin'a yi, a ga na sigi koccen kanma, ma a ga na sigi giden kanma, n'a ko, gide ke ga xajene nan ja ji dunben ja. Ken ji dunbe, mexen na bakk'a kanma nan senb'i dura. Fo siren xa na senb'i duran ja. A da ken gundon kini Dawuda fana ya yi. Ke be ga ni mexe sire, a n'a wara ma a gan sinpi. Ken bire a g'a gollini n'a ja ke be a n'a ja ken ja.

Sinbon ya joppe tagon renmun maxa. Dawuda kiyen dangiyen falle, Fuluman xa ri ken falle.

Xa, an wa tanmu do baane tirindini lenki nan ti labon do tuntun, kan nan xasa? A wa tini tuntun yan xasa labon ja. A xa gaaren ya ni. Labo yan xasa tuntun yi. Baawo Dawuda da labon dabari duna, n'a ni a ma sewu sigindi. Tago! Saado an ga mexen xajana n'a ja labo, an joppene sewun ya, na mexen xaja. Dawuda ga labon dabarini sewu ma sigi, sefe ma ri tuntun ja. A ga joppe na «aayan» ko ti mexen nan ja ke be, ken ni labon ya. Ken falle a ri mexentefun dabari, ken falle a ri mexendoroken deberi, ken falle a ri mexenkufunen dabari n'a ji sewu ma sigi. Sefe ma ri tuntun ken xa. A toxo ken ya ma a ga riini na kaafanun do tanmun dabari. Xa janmu ma

ni Birahima ya golle yi. Baawo a baane yan kira kaanu ku di.»

I xoto d'a yi, ma a ga roono a haqilen na. A t'i na faaten wara Birahima yi. I dag'a xiri. A ga ri, a ti: «Birahima, an ken yan d'o ku Allanu kara?» A ti: Eh! Namiiru! An ken be ga ti an ya ni Alla yi! An ya sefe ni ke yi? Alla ken nta gaare siitini hadamarenme yi! Xa i n'an tirindi: An seed'a yi, ma an d'i kitten d'a ragana i ga karana ya? A ti: A yi i ma ti an d'i kara de! Xo an baane ga kira kaanu ku yi ya ni, ke golle xa dabari, ken ya ni o ga ti ma an yan d'i kara. A ti: Namiiru i ke fe. A ti: «An ga fe sere be ga ni, an nan xaw'a tuunu!» A t'i ke kir'i konpe ke ya di, xa manxannen ga gabo i mullin jogonti m'i ga riini palanteeri ke ya, i yaaxen w'a yi i w'a yi na me soppi. A ga toxo fo xoore ke baane, a butu na yiden sox'i kunken na a wa sikki. I ke wuru nan daga soxu. I ti: Tonun ya ni tonun ya ni! I da Birahima wara. Ken Birahima a xa joppe jabuura kocce ke ya di. A faaba ni tagen ya a yinme ni tagen ya. Xa danbe ma kon'a xa yi janmu ma kon'a yi. A dangi.

Daawuda Xa Na Tage

Alla da namariyen na nebillayi Dawuda ya da, bire be a ga da Alla naaga nan t'a na feera kin'i ya i ra

Kitaabe ke noxon na xadi, Saako Banjugu Sunbunu da tagon burujun d'i follaqun fatanfansi, na taganjanmu fano ku naxati xa bangand'o danja.

O na tagadunma ke nawaari, nawaarinde be xenpa ga nt'a yi. Sooninkon ti: «Saado sere ga si tuunu, ma an ga fere tuunu, an n'an yinme tu fina.» Ayiwa a ken d'i yinme tu, na du tuyindi tanan na, na tanan xa tuyindi. Sunbunu ke, an do kuufande!

Xa soro beenu ga da tagadunma ke masalanjundi ti SIL jaamariyen na, kun ni: **Muusa Dalla Saranbunu, a do Manmodu Sita Saranbunu ya yi, Xuusaane Gidimaxa.**

Gell'i kiilunun ga ma sigi do digaame ke, m'i ga riini i kiilunun ga sikki d'a yi na digaame ke sege sege ma i g'a tuunu nan ti, a faay'i kun allanu ya bexunu. I dag'a ko Namiiru da. A t'i nan fate Birahima yi ren bononten ya ni. Baawo a koota Namiruuji yinne w'a mulla nan dangi hagen na. I ga xoto do Namiruuji ya, a d'a ko faaben da t'i haajun wa yokku yogo yi, a n'i kini Birahima yi, a d'i na ri bulunen na.

Faaben d'i dabari n'i kini Birahima ya tuwaaxu nta janbaye di. Birahima daga ma a ga kinene jaman na nan kujindi. Ken falle a ti fo faay'i maxa gaage fon ya ni xa toora be g'a yi a me nafa nt'a yi i be g'a mulla. I da me yaaxon faayi. Namiruuji soyi a d'a sunbu sunbu n'a wutu na sox'i taanun kanma. A ti: «Birahima ren bononten ya ni!» A d'i jonkon kin'a yi, a daga.

I toxo Namiruuji noxon fakka ma sumunden ga gilli. I ga daga gunne munonun sumundi koota be, Birahima dag'i munonu be ga kaanun na, a d'a su kara na yiden jong'i su fo dinkan kunken na. I ga giri gunnen na, i ga ri na follagen wuji i d'a su kara karanten ni ni. Manxangen ga sigi, i ti: «Namiiru! Maxa ke ro sere su Birahima ga fe.» A ti: «La, Birahima ni ren bononten ya mannin d'axa melind'a yi?» I ti: «Namiiru! An dune wo, an bara ke wo, ke

Baaraago

Ke ni Baaraago xiisan ya, o ga d'a kita Saako Banjugu Sunbunu maxa.

Xayamanga, fatanbinun duurun yan ni no, i duurun yan ni me da taaxallemaaxun na. Baaraago do Xayamanga, gingen ya n'i me naxa, i ga karini me yi. Taaxallemun ya ni.

A koota ke be ga yinmankaaxun na Xayamanga, Daadonke Manga ya ni, a ga Sega ma Selloero. I ga ti Sega do Selloero gunbu nanje. Wuyannexe Siise, Wuyansannexe Siise, a do Wuyanbataman Siise, a do Helexelleneyan Siise, a do Siise Maxanbajo, a do Siise jigira, i bogu ken wage ya.

Darappon n'a ya maxa Xayamanga, a ga merene fatanbinnun renmun kanma. I do Baaraago ke be ga ni taaxallenmaaxu, gingen g'i do me naxa, i ga tini haqe be da tage, i wa tini «Tagadu». I ya sebetinten nan ni Baaraago. Fate tana su ma ni kapp'i ya Baaraago taaxen di, i taga duuru ga fe. I d'i tagadunma. Tagadunma ke ken ni Baanumaxa renmen ya. Kiyi lagare ke ya n'i ga ti Baanumaxa renme. Ken ga fe, toxo tana ma n'a yi tagadunman ga fe. Xa, a toxon ya ni Baano. Ken Baano do hage be ga taaxu me kanma Baaraago tonbonne ke kanma, a yan n'i maxa naxamala yi. I tan n'a ya yi, i

na, a d'an wara katt'i ke yi i xa ya na yere tunkanyugo, an ken maxa fo yaxi ma ke fo jagooninte t'an na ken ya mulla. An do ke ga na daga Namiruuji wa kutin'i ke di. I ke g'a mulla an na fo be yaxi ke fe. A t'i ke na ke ya mulla. Yugo ga yaxare be mulla an katta n'a ya mara. I da ken yaxare muuru n'a wanqi n'a kin'a yi.

Ken falle Alla ga lefi na Namiruuji fankan bonondi, a d'a koyi soron na nan ti renme wa saarene a jamaanen na a ga riini a fankan bonondi. Sere be nda kuyi ken na dag'a ko Nemuruuji da, nan ti: «Renme wa riini saare an jamaane ke, a g'an mareyen dugutandini an na.» Ke yan toxo konini Namiruuji da, ma a ga roono a haqilen na. Ma a ga soro sugandini kun siginto ga do yaxarin nuxunto batten na. Yaxare be ga na saare ti yugon na, i n'a renmen kari. Yaxare be ga na saare ti yaxare, i n'a renmen wara.

Alla ri Birahima warijaxen kini saaxen na ken noxo, ma a saare waxatin ga riini. A koota Alla da xenqon ya wara jamaanen seren su ya. Birahima saare sere ma seed'a yi. Saaxen do faaben d'a muxundi ma a ga xoorono. A saage faaben golli dabarinton wuttu nan dag'i gaaga. Xa a ga na ri sigi jama be yi, a na ti fo faay'i maxa a ga gaagene de! Xa toora ba g'a yi a me nafa nt'a yi i be g'a mulla.

neenen j'a ya yi, i taru ku ma ni xiidini a maxa. Xa a ni do tage baane ya batte, ken toxo ya faayi saasa tagadunmanun kanma. Baaraago tagadunmanun d'a yiriga, janmunu be haqen ga da me ni Baraago. I ga taaxu i ga d'a wallafi: I ti kame do tannaxate, a do janmunu naxati. Xa kisima Baano ni bireene i ya. A ma ni janmu koono baane yi. A ga fo koono a ga bireene tagadu su yi t'a yi. A ti: «Fo nta siro duna, ma tage, fo nta bono duna, ma tage, gelli tagaaxu ga na bono, duna buren wa riini. Danbi siri gume, hawula siri gume. Man na xo tagaaxu?»

A ni birene kame ke do tannaxaten do janmunu ku naxati ya ti ke ya. Ke be ga j'a maxa a koota, nijnankunmen ya ni. Kanme kutiye xasu neru, a bita neru, tagadu wa sangana, i sewoyen sangen d'i naxaliyen sange, xoyi o ga tini siinan yilleye. I nda nijnankunme ke kutu, i na faten bifind'a yi.

Baano wa taaxunu a koota, a ga ke be tinmi, ken ni janberen ya. Taganren yugun do taganren yaxarun na kuure, tagadunmayaxarun wa taaxunu. A koota i wa janberen suugunu, tagon wa regene.

Alla r'a na, o toxo ken taaxe noxo, ma tuwaana tana ga riini nan ro haqilun di. Ken xa hage be ga ni Baaraago, a wa taaxunu kapp'i ya. A janmun ya ni Fane Tuudoga. Banbaranun yan ti Fane. Xa soonikon ti Bonmu. Fullun ti Nbo, Kuruson ya ni,

Kuruson Bonmu. Ken Kuruso faaba ya ni Bala Fane. Xa Bala Fane feti haadamarenme, jinnan ya ni. A jni kayitoorikutten ya kanma Faadensoyaako.

Bala Fane faaba ya ni Jungala. Jungala faaba ya ni Salumaxa Jinme. Kiiranfinkkinte ma Wurudunyaaxante. O ti Bonmu Tege Tuudoga Kamana Gille, Bonmu Tege Tuudoga Kamana Deppe. Ken ya da wanxaren seku n'a kini kisima Baano yi, na boto neri r'a yi, sebelenkaccun ga roon'i ya, a ga godongodan tigitini, na fate ke raga.

Ken wanxare ga segi koota be ya ni, Baano ga d'i kitten wara wanxarin fate ke di, i ga tini «jubude». Baaraago ga gidi, yugon do yaxare, iyoo! A ya ni ke yi, iyoo! A ya ni ke yi. Tagadunma yaxarun xosi ken ya ja suuge yi nan ti: «Yeewo-yeewo.» Yeewo ke joppe timini tagadu ya da. Kame tannaxate janmunu naxati. Xa a sababun kite Sumaye dinme ya.

Kanme kutiye xasu neru, sooninken yaaxen ga na saxanjinmen wari, a haqilen ga yanqana ke be, ken ni soxo teenun ya. A fillande, ken ni soxo yokkun ya, n'a wutu yide, tonge, pandi, a do mexen yokku tananu. Ken bire nasaaran kiyeen ma ri, a ga soxo yokkun dabarini. Ken bire giden xayen ya ni, sondomun xawun ya ni, mexe ke xayen ya jni.

kin'a yi, m'i na tunkanyugo ke xeerin yogo yiga. Baawo bannaaxun saabu da, ma a ga fesexini nan t'i ke ya ni Alla.

A ken yan da Jahannabankan do Arijannankan dabari duna yi, fakke saabu da. A lagari namaariyen kinni tage ke, a n bogu deben ja a n daga yaxare muuru. Jaaxa a d'a jni tuwaanon da k'a da nan ti: A ga n'a jni yaxare be muuru, a nan ja yaxarin joooninten ya. Ken wa riini renme bangand'a da, a jaana saanen ya duna su g'a tuunu. Har'a faatiyen falle soron g'a masalan koono. A d'a xayii katta debe yogo tunkanyugon ja, a daga yanq'a kanma. A g'a dantax'a da nan ti: Namiiru tagen ya ni, i w'a mulla nan yaxi. Namiiru d'i wara riini katt'a yi. A da faaren xayii da xusun kafu me yi. Fo wo fo wa jaxalini, nan t'i ke da ke renme ke a ga na ke wari, a n'a muuru ya. Jaaxa soron faqilun ga ku be kanma a ken kiilu nta kun kanma. Xuso wa no, a xaso xusaaxun di do joooniye saabu da jaru sire xa nt'a yi. I ga na fo wo fo riti a na t'a yi i ke yexi fo feti ke. Ma a ga riini n'i kitten soxu joooninte ke kanma. Ma tunkanyugo ke ga momene. A momeyen kori tonono a yi ma a ga koono i raqen di, nan ti: Ke dakkabanan xuso su ri an ken maxa fo kita ma ke xuso, Namiruujii me tunkanyugo ga ni sere be jikken

Birahima Xibaare

Annebinyinme yogo bange, a toxon ga ni Birahima. I ti nabillayi Birahima ya ni Birahima gide. A xa ni annebinyinmen ya. Xa a faaba ni tagen ya. A faaba ga ni tunkanyugo be maxa, a toxon ya ni Nemiruuji, yogonu na ti Nemiiru. Birahima faaba yan n'a gollun dabarini. Soron xosi ti Birahima faaba ni Nemiruuji ya. Ken fe, Nemiruuji tagen yan d'a saara. Birahima faaba yan ni Nemiruuji munonun sekke. Nemiiru mareye ke haqe, a yan ni kun taga gollen su dabarini a koota. Ma a ga riini xirisaaxu. A ga xirisaaxu, Namiiru d'a xiri koota yogo nan t'a danŋa: An faayi an xooraauxun ya, an n'a tu renme fe an ga d'a kita, waaxi fe a ga d'an batte! A xa hadamarenme, kallen ga na toxo riini, soxooode ga nt'an falle, an konpon raqen sankunu ya. Ken ni fo fana. A fillande, hadamarenme, waxati wa riini Alla ga na wuyun kin'an ŋa, an yinme ra ntaxa katta na fo muuru n'a r'an raqe. An ga soxoodu ku be bangandini, an ga na xat'i tugunnun ŋa, i xa na xat'an xooren ŋa. Tage! I ke w'a mulla an na yaxare yaxi. A ti seye nt'i danŋa Namiruuji. I ke ni an ken ya mareyen noxo!

Namiiru da namariyen kin'a yi, na naaburen kin'a yi, a n faayindi deben ŋa. I ga na fo wo fo koy'a yi, a na t'i nt'a yi. Xa be su w'a mulla i renmen nan

Tagadu wa gilli i wa roono gunnen ŋa nan daga koccen muuru. I ga tini kocce be da, «jebuura kocce». I w'a xajana Sewunmaran ŋa. A ga na xaje, mexe ke a wa bakka a di, a jinman dunbe. Xa mexetaaxuron ŋa senbene kaaran ŋa, i dura. Mexe ke fo siren xa a wa sebene i duran kaara. I n'a wara m'a ga sinpi. I ga n'a wari a ga da finayen joppa, i na mexe sire ke xunturanman wutu. Ken yan ŋi dabarini n'a wutu bunne, labo, xedo, yide, pandi, soxotongen, nan dag'a wara kaafan do tanmen ŋa. Hari marafa. I n'a jaana fo gabe yi.

Ken bire «araayen» ma soxu. Tagon renmu yan ni jebuura koccen xajana n'a ŋa mexen ŋa. I ŋi yitten xa kutunu n'a ŋa xaron do fo gabe, xo yidanxaro, labunxaro, a do xirixe, kafini gollun do gondamun ŋa.

A koota i nda ku dabari nan duguta, i n'i su kafu me di, n'i kini kisima Baano yi, i n'i ro farun ŋa. I na soro sugandi, n'i soxu faru ku kanma. Xa soro ku, i yinmanken wa sett'i sillenyaxaren ŋa, a na ware farun kaane, i na sukke d'a yi.

A nda ŋi bakka Baaraago, a do ke digaame yan bakka: «Fo nta siro duna yi ma tage, fo nta bono duna yi ma tage. Tagaaxu ga na bono, dunanburen ya riini. Tage renme ya ni danbi siri gume, ma hawula siri gume. Man na xo tagaaxu?» I wa

tenene Xayamanga. I ga n'a jni roono, a do ke digaame yan roono non xa yi. Jaaxa, ke digaame da Xayamanga renmun tooro.

In d'a ko digaamen na falle, nan ti Xayamanga renmun yinmakaaxun ga jni ke be maxa, Xayanfaabe Manga, Xayan Tanjigo Faabe Manga, Julufaabe Manga, Fulu Tanjigo Faabe Manga. Diɗa Ren Banna Jaabe, Toroosen Banna Jaabe, Faliilen Banna Jaabe, soron bannan ni Laabe Siise ya. Jaabe xosi namaariyen kini Xayamanga renmun na, nan ti ke naxamala raqen gaben ni, a nda jni roono Baaraago ta wo ta, a do ke digaame yan roono. A ga ke digaame be koono, i ke ma maana war'a yi. I ke m'a wari tage ra ga fo sirondini, sakkati a n'a bonondi.

I da kisima Baano katu Jaabe namariyen kanma, n'a yanqand'i setusin na, n'a xallandoroken rag'a yi, n'a marafa baanen rag'a yi, sefe ma ri tanma baane be ga xallandoroken jiiiban na.

Baano saag'i tan na, nan ri Baaraago tonbonnen kanma. A koota, tage be ga Baaraago yinmankaaxun na, a xa ni sooninkantagen ya, a xa giri Xayamanga ya. Ken sooninkantage ga jni Xayamanga koota be, a toxon ya ni Negesilima, a janmun ya ni Tuure Saama, wagen ya ni, i na ti 'ji gume'. A ga bogu Xayamanga nan ri Baaraago

sikko, xayifaaru, Alla m'i xayɗi dagana noqu su a ga ma na duna ya. Sere be ga na ti ken duna fi ma ke bogu, in ke wa tini an ya m'a bogu. Xa duna ken fin nan danginta ken na. A ri duguta ken na a da Tawureeta yanqandi katta nebillayi Muusa yi. A d'a riiti katt'a yi duna ya. A ri duguta, a da Linjili yanqandi katta nebillayi Isa yi, a d'a xayɗi katta yi duna ya. A ri duguta a da Jaburu yanqandi katta nebillayi Dawuda yi, a d'a yanqandi katt'a yi ke duna ya yi. Ken bire nan ri Xuraane yanqandi katta Mahamadu ya, a d'a riiti katt'a yi ke duna ya. Jabeli Huudi na ke duna ya di. Jabali Nuuru na ke duna ya di. Jabali Tuuriina na ke duna ya di. Bayitilimaamuuri na ke duna ya di. An tuwaaxun nan r'a yi nan ti komen d'i kama, axa na teremenden naana ke duna ya di jonko ke di, an ga geɗene, ma an ga nimisini. Kun xobefoo nu ni kan? Arijana follaqu ku segi. A da Jahannaba dabari follaqu jeri. Alla ga tagandi, kame ke do tanpillen do wujunun naxati annebinyinme, a do xayifaarun komon sikki do tanmun do sikko, a da tanpille do karago sugandi bakk'i ya, na karago sugandi bakka ken tanpille do karago yi, n'i na fasanjunta yi. A da baane sugandi bakka ken karago ya yi. A da duna taga t'a ya sababun na.

ya taga. Xa a d'i taga ti sababu ya. Sababu ke ni kan? Alla jona Nikkinaaren fina ya, kalle dabariyen falle. A ri, bireye dabari, ken falle, na malikiyan do jinna, a do gotten do haadamarenmen xa dabari.

A da namarriyen kini ken Nikkinaare ya yi, nan ti a nan mirindi. Nikkinaare ke mirindi, kame wujuune tanmpille wujuune a do wujunu naxati miranyaaxe. A ga da ken dabari a ga duguta, a d'a koyi Alla yi. A ti: «In kaama, an ga da namarifi be kin'in na nan t'in n'a dabari, in duguta.» Alla saage na namarriyen kin'a yi nan ti a nan saage miriyi fillanden na. Nikkinaare ke saage mirindini, kamo sikki tanmu a do sikko. A saage yillene katt'o kaman na, nan ti: «An ga da namarriye be kin'in na in d'a xa dabari, in duguta.» O kaman da kun mirankaccu ya wutu, n'i na annebinyinmun na, kame do tanpille do wujunu naxati annebinyinme. Komo ku sikki do tanmun do sikko, a da kun ya na xayifaarun na.

Xa in marenmu sooninko! A ma ku fo wo fo xayidagana laahara. A d'a su xayiri riini duna ya yi. Ken ya saabu da in ke Saako Banjugu Sunbunu in ga tini sere be ga na ti duna fi ma kije ke di in ke da, a m'a bogu in dan ke Saako Banjugu ga tini an ken ya ma ken bogu xa duna fin nan funu ken na. Baawo kame ke do tanpillen do wujunun naxati annebinyinme, a do komo ku sikki do tanmun do

taaxen di, a ga da sinbon wutu na fuluman wutu. A ga da jarintafeten tuntun wutu, na jarintafeten gujan wutu, a ga taaxu Bannamaaxu, tagadu kafi me yi. I da Baano xiri, i t'a na janmu xiri ke tage yi, a na danbe k'a yi. Baano t'i ma danbe wallahi tago beenu ga taaxu Baaraago, i d'i taaxu doome i m'a wallah'i ya. A ken legerintan ri ya, i ra nta katti na danbe wallah'a ya, n'a ni i ga ma danbe kita tagadukutten na. Xa i ga t'i na janmu k'a yi, a d'i janmun ri ya. I ti Tuure Saamake i nta do ken na de! I na do janmun ya, a yinme ga da fo be muuru t'i gollen na. Baano ti Tuure Saamake fe. I ga ti a d'i janmun ri, a janmu ke xullen ya ni. I ti: «An n'a janmun naana kan na?» A ti i na t'a da Tuure Jarafa. N'a sababun na a ga da sinbon wutu na fuluman wutu, a da jarintafeten tuntun wutu, a d'a gujan wutu. I n'a kuuji, i na t'a da «Tuure Jarafa.» O da ken tage kuuji o t'a da: «Tuure Jarafa.» A koota, a da ken tage ya ni Baaraago tagon yinmankaaxun na. O ti «Banbure», Nege ken ware. O xosi kande o ti «Banbure». Tuure Saama, a xa ware. Tuure Jarafayan xosi kande.

Ken bire, Baano ri nan dantaxi, tagadu su wa me kanma, Banbure Tuure d'i kafon da. Banbure ti: «Lemunu, axa da Baano digaamen mugu?» I ti: «O d'a mugu.» Ken bire a ti: «Lemunu, axa jaabi kan

moxo?» I ti: «Banbure, an faqilen ga da ke be kin'an na, an ra w'a koono, o n'a mugu. A ga na gem'o sahaaban na, an ga na noone be kutu, o ra nta dangin'a yi.» A ti: Digaame be g'i ke maxa, Baano, yaal'an ra wa saagene dagana Xayamanga ba? Nan saage an ke digaame yi an royinte, a d'an bogunte? Baano ti i ra na ken ya yi diinanta fana ke yi. A ti gelli setusi be ga rag'i ya, a do marafa be ga rag'i ya, a do xallandoroke be ga rag'i ya, tanma be ga n'a jiiiba, i ga na ku naxati kita, i sagene dagana ya. Bunnatanko a do Saamuganko, tagon renmun faqe, i kafi me yi, i da setusi baanen kuni Baano yi, na xallandoroko baanen kin'a yi, tanma be ga n'a jiiiba, na tanma ke saag'a jiiiba, na marafan kin'a yi.

Siina fillandi, yokkun ga dagana, Baano sox'i kanma. A ga bakka, a do digan baane ke yan bogu: «Fo nta siro duna ma tage, fo nta bono duna ma tage, jaaxa tagaaxu ga na bono, dunanburen yan riini, danbi siri gume, hawula siri gume. Man ni xo tagaaxu?»

A do ke digaame bogu Baaraago, a d'a ro Xayamanga. Ken bire Manga Jaabe Siise, a da namariyen kuni Xayamanga renmun na xadi, lemunun da Baano yanqandi bakk'i setusin na, n'a marafan rag'a yi, i d'a xallandoroken rag'a yi, sefe ma ri tanma be ga xallandoroken jiban na. Baano

faayi ke! Tuubun ga na ti gunbo be yi, Baaraago su ga d'a kari an saadan ya faayi kanmun di. Gir'an n'a faayi! Halaalun ku, xudun yan dagana kun saadanun kanma. Xa gir'an nan an saada ke faayi! A ga garabasu a ga da saadan yanqandi a ga d'a yilla n'a kuppa, a da yidanxaren wutu, tirinde ma r'a di. Yidanxaron yan da tagon saqi Baaraago.

N'a sababun na Moodi Mangane da ke golle, gunbu binnan na.

Baaraago kareyen sababun ni ke ya. A do lenki naxa nan ti tagon duran deben ya faayi ke yi, yaaxe m'a wari, sakkati nan ti i duran jamaanen ya ni ke yi.

Ke ni Baaraago tagon digaamen ya. Xa a d'a ni tagaaxu na katta Xulunjumu fannen ga kareene, ken bire i ma fandunben kara. Akkara ma na, Gaana ma na, sefe ma ri Baaraago taaxen na.

Tagaaxun Buruju

Tagaaxun joppe minna? A jopp'o maxa gell'o ga ni taaxen na Makka. N'a wutu Madiina, Saami, Yemeni. Ken ya saabu da kusantagon ga tin'i kun naxamalaaxun da naaran su naaraaxun saama ti tanpere wujuune siine. A ga konni ku beenu kanma i w'a wure tu. Baawo Isa kaman ga tagandi, a da kame do tanpille do wujuunu naxati annebinyinme

Sumaye ri nan giri gunnen ŋa. A d'a ni yaxare ke da tiye ke yilla nooren di. A d'a yilla n'a kuppa, a ma xude wari. A butu. A da tiye ke do nooren taaxu biiren tenen ŋa.

Sumaye ga ri, a da salaamun dabari, yaqen m'a nimi. A saage n'a kuujni, a m'a numi. Ken bire a dangi a daga taaxu. A ga da wuce taaxu, a ti a na ji kin'i ya i ga minni. Yaxaren ti: «An n'a tu fanjen ti an do lallen naxa.» Tege ke d'i yinmen wutu kanmu a d'a jimindi, a giri nan daga mini. A jokk'i taaxen ŋa. A ga da wuce ŋa xadi, a ti a na ji kin'i ya i ga wanqini. A ti fanje nt'a do lallen naxa, fanje nt'a do jooxen naxa. A yinme da jin xesu n'a ro beelon di nan daga wanqi. A ga wanqi nan bogu, a ti a n'i yiganden kin'i ya. A ti fanje nt'a do sorokonpen naxa. A daga yiganden wutu, a ri a taaxu a yige.

A ga yige nan duguta, a ti manni xibaaren soox'i falle? Tagon yan soox'i falle, ma tagadunmanun yan soox'i falle? A ti: «Tagallen yugo be ga na daga gunne an ga nta fallafaayiye tu, tagon do tagadunmanun sooxini an falle ya.» A ti xadi: «Gell'in ke ga ma ri an ka ke, n ga ni be an yinme w'a tu. An sikkanten ga ke be nan ti a w'in ke da biten ŋa, Baaraago tagon d'a bagu in da biten ŋa. Giri an nan sigi, an na noore be ga biiren kanma

tere, m'a ga riini Baaraago yi xadi, a dantaxi tagon renmun da. A koota Banbure da lemunun kafu me yi, a d'i taaxundi. A saage Baano tirindini, Baano saag'i sefen ŋa. A d'a koyi lemunun ŋa. I ti: «Banbure, an ga n'a wara noqu be, o wa no.» A ti: «Baano!» Baano ti: «N naamu.» A ti: «Yaal'an ra wa saagene dagana ba?» Baano ti ku beenu ga rage i ga n'i kita, i kutte wa saagayen falle, diina ta fanan ŋa. I kutte w'a konnen falle diina ta fanan ŋa. Ken bire hooraaxun xoten ya ni. Axa n'a tu hooraaxu feti naxamalan janmu ke yi. Hooraaxu feti hooron janmu ke yi. Komon janmun ŋa kuujini yogo yi, an w'a niini hooron jikkun ya n'a yi. Hooraaxun ni yaaguransiraxun ya. Hooraaxun ni likke yi, i ga n'a jon koy'i be yi, an n'a tu i da likki xooren ya kin'an ŋa, a ga xo Maama Donna gide, i ga d'a taax'an yinmen ŋa.

Ken bire i saage tagadu kappa me yi, i d'i kini Baano yi. Siina yillakara, layidu be g'i do Xayamanga renmun naxa xadi, a ga ni goljanyokku ku ya, i d'i dabari xadi. I d'i kini Baano yi. A set'i sinlencyeere ke yi, a ware farun kaane.

A ga bakka, a do ke digaame yan bogu xadi. A ga roono Xayamanga a do ken digan baananne yan ro: «Fo nta siro duna ma tage, fo nta bono duna ma tage. Tagaaxu ga na bono dunanburen yan riini.

Danbi siri gume, hawula sirijoofa gume. Man ni xo tagaaxu?» Ken ya faayi ta sikkandin ña; tagadunmanun ga xos'a ko nan ti: «Xayamanga renmun da Baano yanqand'i sin ña ta sikko, i d'a xallandoroken rag'a yi ta sikko, i d'a marafan rag'a yi ta sikko, sefe ma ri tanma be ga xallandoroken jiilba.»

A ter'i tan ña xadi, nan ri dantaxi Bunnata do Saamuga danña. Banbure ti: «Lemunu, axa da Baano digaamen mugu?» Wagon renmun ga da golle be dabari, digan baane ke ya ni, Manga Jaabe Siise g'a koono abada. A ti: «Tege ra nta fo sirondini sakkati xa a n'a bonondi.» Baano ken d'i yokken faga, doore be ga n'a tongen raqen ña, a d'a bag'a yi.

Saasa ke tago, Bunnata do Saamuga, o faayi me kanma, gollen kутten tox'o ku togo ya maxa. Digaame be g'i ke maxa, i g'a konno, gell'a ga genma axa yi? I ti: «An digaamen ni kan xa yi?» A ti: I ke digaamen ga ni ke be, laayidu be g'o do Xayamanga renmun naxa, gell'o ra ga fo sirondini o n'a jopp'a ken Jaabe Siise yi. O ra ga fo xa bonondini o n'a jopp'a ken Jaabe Siise yinme yi, a tuwaaxun na r'a di. Ken bire o na dangi katta duna kутten ña. Baawo Jaabe digaamen ya ni: «Tege ra nta fo sirondini sigaali a n'a bonondi.» O kitti

kari o na korotun ya sumunu o n'i cu, xudu ku wa ñaana kame a do tannaxate do xudu naxati, xa o da feeran su ña xudu ku ma bagu i xudun naxatin moxon dil!» A yinme d'i korotun sumu a d'i cu, a konto. A da feeran su ña, a konto. Ayiwa a ti: «Togo o na ke ñaana kan moxo?» «Ah,» i ti: «Keeta ke o ku nta ke ñanji moxo tu.» I ga toxo sikki

Baano ti: Tago! Saasa i ke ga fo be koono: xa r'o n'a faayi, tagadunman yaaxe tiyen ña, har'a ga na fi tana wari, a ra ntax'a bagandini xurayen ña. A ga ke be bagandini xurayen ña, ken ni i ga dunne kitta tiye ke di ya ni.

Ken bire a ti: I ke ga d'a wari moxo be, xa r'o na saadon saada, kafo su g'a di xirise w'a yi. Xirisu ku ga me batta moxo be, o na xudu ku naxati taxandi xirisun naxati ya. Tagadu kutte, fo wo fo n'i saadan wutu kundun ña. I ti: «An da tonju ko. Xa r'o n'a ña ken moxo.» I da saadon saada. Xudu ku naxati, i d'i ro xirisun naxati saadon kanma. Tagadu kutte, fo wo fo d'i saadan wutu ken moxo. Sumaye saadan yan toxo a wa gunne.

I da Sumaye saadan kini Baano yi nan ti: A n dag'a kin'a kaagunyaxaren ña nan ti Xayamanga renmun ri tuubi. I do gunbo be ga ri, i da gunbo ke kari lenki. A saadan faayi. Baano daga saada ke tunsi.

wuunu do tiye yi. I ti: «O d'a tu. Xa an d'a n daga an n'a biy'a da.» A ga d'a raga baane, leminen kuuru. I ga daga sigi-sikke Maxa r'a di. Saaxen d'a soxu yinben kanma a d'a biyi, n'a kutu, n'a kini renmen ŋa. A d'a yiga.

Ken bire i ga na tannaxaton kari, i na korotun ya sumunu n'i cu, kame do tannaxate a do xudu naxati wa bakk'a yi. Naaburen ni xudu naxati ya yi. Xa ji duuro nta molosono. An ga d'a wari jin ga moloso su, fo tana walax'a yi a yogo fe. I nd'i cu, xudu ku wa naana kame a do tannaxate a do xudu naxati ya. I na xude soxondi saada su kanma.

A waxati koroosinden ya n'a kanma, xude ga ma daga tage be saadan kanma, an futtan yaqu, an renmu, an kore, har'i ga ma sefe, a wa xuraana i da nan ti tagadu d'a koyi nan ti an ken feti halaale.

I da saadanun saada i duguta, soppinden falle. I d'i korotun sum'i da i cu, i ma tonju ko, xudun tox'i xudu naxatin moxon di. I saage i sumun'i da i cu, xudun tox'i xudun naxatin moxon di. I ga na kaawa tage be di i ga n'a xiri, ken ga n'i korotun sumu n'i cu, xudun ni i xudu naxatin moxon ya. I da tagadu su yoori nan konto. I lasame.

Ken falle tagon ti: «Banbure!» A ti: «N naamu.» Ayiwa i ti: «O ku d'o sigiran su na de o konto!» A ti: «Axa konto manni yi?» I ti: «O ga na gunbon

batten ga ni fo wo fo yi, baabe su yinme ya n'i kitti batten tu, n'a wutu bunne, labo, tonge, fanti, yide, fo wo fo ya ga ni mexen ya, ma yitten ya ga ni, ken ni tagen do sakken ya gollu battu yi. Wullen ga ma soxu do ke be ma batte, mexe ga nt'an fate, an ga da ke be dabari ku siino sikki, a ga gilli Baaraago a ga dagana Xayamanga, an n'an korotun na n'i xiri, in nim'an ŋa. A waxati ji duuru nta malasono.

Tagadu, baane su tej'i yugunkonpen ŋa. Baane su d'i korotun na, an d'i xiri. An ya ga da yitte be kutu n'a segu, an ya ga da jebuura koccen xaja na fo be dabari, a su num'i kaman ŋa. Xayamanga renmun lasame, i toxo taaxen di.

Jaabe Siise da Xayamanga kafu me yi. A d'i taaxundi. A ti: «Golle be o g'a noxo, axa w'a tu ba?» Xayamanga renmun ti: «Har'o ga m'a su tu, o n xawa o ga da taagumanse wari.» Anha! A ti: «Axa taagumansa warinten ni kanni?» I baananbe su ti i ke ken xooni, fo wo fo su ga n'i maxa gollinanyokke yi, tagen ya kitti batten ga ni, i nt'a tu i ga ro noqu be yi.

Jaabe ti ken bire axa ga moxo be, i xa yinme wa xo ken moxo. Hadamarenmen xa ra nta birene abada ke duna di n'a ni soxura ga nt'an ŋa. Hadamarenme ra nta birene ke duna di, n'a ni an ga nta birene soxo fon ya. Alla ya fo n'i kanteqe, gell'a

ga na kanmen texendi an ga ma soxo, an ra nta katta na soxofon kita an ga birene t'a yi. Ken bire sooninken renme o ga ma ni ke be tu o d'a tu. On saage katta togon na. I naxamala ke be ga riini a ga digaame ke be koono a ga d'o tooro, i ga d'axa janba a yi, ta sikko, axa tuwaaxun nan r'a di, ken ya faayi tagon renmun maxa, i ga d'i gollinanyokkun wutu. Xa o m'i kitten d'a raga. Har'o ga n'i kitten d'a raga, a wa xo o yan da gajanje muur'i ya. O n'a goll'i ti haqila sire yi.

I da faaren denje katta Banbure Tuure yi, nan ti kandaaran ri, gunnen gollinanyokken nt'i maxa. Banbure ti baasi fe i n daga i n'a ko Xayamanga kanman da, nan ti a ga da digaame be ko Baanumaxa renme ke yi, a ya ga ni tagadunman na, kisima Baano. A d'a ga da lemunun janba Baano yi, i ga d'a katu n'a setusin rag'a yi ta sikko, n'a marafan rag'a yi ta sikko, n'a xallandoroken rag'a yi ta sikko. Sefe ma ri tanma be ga xallandoroken jilban di. A ga digaame be koono a kanma ti: «Tege renme ra nta fo sironдини, billa t'i n'a bonondi.» A n'a tu golle ke ma dabari Baano yi, a na tagadu su ya yi. Bunnata do Saamuga, a dabar'i kun ya yi. I xa faayiga da ken ya xurand'a da, gell'i kun ra ga fo sironдини, m'i ra ga fo bononдини, i w'a joppana Xayamanga renmun na. Axa tuwaaxun nan

daga gunnen di. Tagadu kafi me yi i tirindi, a baane yan manke. I ti: «Sumaye ga nta yere, o ra nta gunbon karini de! Ken ga fe a xa n maxa daga nexu du yi. Sumaye ga da tanjikke renme be saara, yugun do yaxaru, tamun do karagon ga na yugo, tamun do karagon ga na yaxare yi, yaxaru ku tami do karagon xunban yan da Sumaye Jinme saara.» Banbure ti: Baasi fe, a ga na ken ya, tagadu! I wa namariyen kinn'axa yi, i kisimaren ya ni. A ga na ri i ga n'a k'a da, a nta digi raxe kitt'a di. Axa da gunbon kari.

I da gunbon fanqa i d'a xurusi. Ken falle i da gunbon xexe. I ga dugutana soorunbaganden na waxati be, tage ni non na koota, a janmun ya ni Gooribe. Ken tage toxon ya ni Maxa. I wa tini Haagan-Tuurinte-Maxa. A d'a ni a gotonten w'i ma fallen na, saaxe ke d'a wa dangini. A yaaxen ga xenu tiye ke di, a da wuyen wutu. Saaxen da feeran su na, a bara kuuru. Ma kiilunun ga sikki d'a yi, i d'i du toxo: «Ke yaxare de! An n'a tu gell'an kij'o yi, renme ke ga da wuyen wutu, harisa a ma kuuru.» Baano ti i ke d'a sinma lenme ke yaaxen ga soxu tiye ke yi, a faayi wuunu ken ya yi. I xosi kusura kutu bakka gunbo ke teyen fallantan na, n'a kini Baano yi nan ti a n'a kini yaxare ke, a n'a biyi leminen da. Baano d'a kin'a yi, yaxaren ti a nta

saqa ku ya kanma.» A ti: «Kun soxo yokku su ko kitti batte n'i ya?» Jaabe ti: «Tege.» A ti: Ken ya ni i ga ti fo ga siro tage, fo ga bono tage. Fo nta xo tagaaxu. A ti: «Toŋu.» A ti: «Jaabel!» A ti: «N naamu.» A ti: Gell'a sikkani ga na ri sere be di, an na ro jooxen ŋa an na du faayi selli tage kitti batte ga nt'an ŋa. A ti: «Baanol!» A ti: «N naamu.» A ti: «An digaamu kun xa xasu, xa toŋun ya ni. A ti: O dune. Xa i ke n'a mulla an nan ŋa i ke ya da naxamala. Baano ti: I ra nta tunka tana batta nan dangi tage di. Baawo duna sooman ni tage ya, tunka sooman ni tage ya. A ti: «Tunkallenme nta duna di tage ga fe. Daaru sere ya ni tage niini an gan faajun wuunu a yi, a n'an faaju ke siro. Xa tage ma ni sere niini de! A g'i faajun wuunu a yi. Tege ma ni botulaaxu tu. Tege ma ni naageye tu. A ni birene i futten ya, a d'i soobe. A na soron birandi do du yi.»

Ken bire Baano yille katta tagadu ya, na namariyen kini Banbure yi, Banbure da tagadu su kafu me yi. I t'i na gunbon kari. I ga gunbo karini, sefen ga joppe tage ke be follaqe, Jungora–Nooginte–Jinme, Sallumaxa–Jinme, Kiiranfinkinte, Wurun Saanante: Bomu–Tege–Tuudoga, Kamana–Gille, Bomu–Tege–Tuudoga Kamana–Deppe. A koota a d'a ni ken tage

r'a di. I yille riin'i dantaxi Jaabe Siise da. A ti: Baasi fe, i ga da sefe be k'a ya faayi ke mene. Xa r'o n'a faayi o n daga tuubi tagon da.

A da soro sagara n'i denje Baaraago, i n daga Alla sago saaga tagon ŋa. Tagon bar'i tuubun ragana. A falle a yille haqila siri gumu tana sagarana, a d'i xa wara dagana, m'a ga tinmene ta sikko, i bara tuubun ragana. Ta sikkandin ga dangi, ken bire jaabe Siise ri manni dabari? A giri a da tuwaanon muuru. A nda tuwaana be xibaaren kita, a na kij'a yi, ke sooxinge war'i do tagon naxa, a xa i kun ranta birene tago ku golli dabarinton ga fe. I n'i deema i d'i ra ga genme moxo be. A ga na kijne tuwaana su, na moxo ke fill'a da, ken na t'a da: «Baasife. An ra wa saagene fina, o ga na wuyi saqa, Alla ga na yilli sire kara, gelli kamanen ga na ke be koy'i tunkaaxun noxo, m'i ga jaab'an da ti ken ŋa. O na gollen golli ken kanma. Seliŋen ga na ni tini haaju ni ko yi?» Ken d'a ni Jaabe Siise ken giri nan ti haajun n'i ke ya. A koota a n'i yinmen faga ken tuwaana di. Moodin ga na ni gilli salli kan ŋa, a wa Jaabe niini taaxunu. A na t'a da: I d'an ga fete me yi fo be, i ri do ken ya. Moodin na jaabi: I ke d'a muuru o kaman ŋa, i ma feera kit'a yi, axa do tagadu ra ga genme. Ken bire a na yille. A wuru do tuwaanon ŋa, n'a wutu moodin ŋa, katta manjaari

sedaana, a do laturu kattaana, kafini jinnagumu, a ma gemu sahaaba.

Siino neri, siina kendenton neri, xasu neri, xasu kendenton neri. Koota, Alla ri a do tuwaana katundi me yi. Saafaraan ya ni. Ken tuwaana, Moodi Mangane ya ni. Ken Moodi janmun ya ni Mangane. A da Moodi Mangane ke sagata, a mukunma, n'i noxodufi ke k'a da. A ti: «O n'a koyi Alla yi, kome nta katta fo da. Alla yan katta fo da. Gelli Alla ga n'o wuyindi jamu, a ga na kille be koy'o yi o gan xawa bakka t'a yi, o na masala ken di.» I ga wuyi saqa, yillen ga kare, Maama Jaabe d'a sagata, a ti o ga fate me digaame be yi, i ri do ken ya. Moodin ti: Baasi fe, an ga ri do digaame ke be yi i d'a muuru o kaman na, Alla be toxon ga ni Jabbaaru, a ya toxon ga ni Xafaaru, i d'a jaaga. Fon n'a ya maxa, neme fo ga fe. Baawo a ken yan ti o n'i jaaga, i n'o ku. A ti: I ga d'a jaaga, a da taagumanse kooy'i ya. Fo fana, an wa feera jaana gunbu binnan na, ke be ga saare Xayamanga, fo xullen funsu baane ga nt'a yinten na. An d'a na ri. Ken ga na kite, a ga da «aaya» be koy'i ya wuraaxun noxo, i w'a gollini n'a kin'axa yi. Axa na gunbo ke wanqi t'a yi. A noqu n maxa toxo «aaya» ke jin ga ma kin'a yi.

Axa na gunbo ke xata axa d'a na daga Baaraago. Axa ga na tagadu su ni me kanma sere baane ga ma

A ti: «Manga renme Maabel!» A ti: «N naamu.» A ti: An ga nd'i tirindi ke digaame me, o ma ni kine yere. Xa ke wuce ga d'o ni me, an yan d'a xanu. An ga d'i tirindi saasa xadi, i n'a yillen kara an da, a xa ma bono. A ti: An ga d'a wari i ga ti: «Fo nta siro duna ma tage, fo nta bono ke duna ma tage, tagaaxu ga na bono dunanburen yan riini. Man na xo tagaaxu?»

A ti: Maana be g'a yi, i w'a wure koono, baawo i ke nta dolo minni, i nta ji malacce minni, baabo nta koosini i rage ke yi. I ga sefe su konno an nta bote wall'a yi. Baawo i d'a xense i yonkin na nan dugut'a yi. A ti: «Axa w'a koono sooninkandigaamen di nan ti duna sooman ni tage ya.» Jaabe ti: «Tonu.» A ti: «Axa w'a koono sooninkandigaamen di nan ti: «Tunka sooman ni tage ya.» Jaabe ti: «Tonu.» A ti: «Ku sahanon ya ni duna ren fanan ni tage ya.»

Ken bire a ti: «Jaabe Siisel» Jaabe ti: «N naamu.» A ti: Fo fana i n'a k'an da: Alla ya fo ni kanfaton neri do nijnanfaton neri. Jinnan do malikkannen do hadamarenme, xiili fon do kanpinte. A ti yonkin xalifandan ni Alla ya. A yan d'a xalifa tage fon su yi. A ti xa, a da xaaxon duran sugandi n'a bagandi siinen noxon di, a wa kanmen texendini. Kanmen ga na texe a ti fatanbinnen miirini manni yi? Jaabe ti: «Soxo yokku. An faqilen

“tagadunma ke a wa riini a ga na gell'a do digaame be ga na gir'i ya tuubun ragene ken ya kanma.”»

I da killen wutu i daga, i da gunbo ke toxo no. Baano d'i sinlenyeeren xirixen siiti, na killen wutu. A ri m'a ga riini Xayamanga ro rage, a ti: «Fo nta siro duna ma tage, fo nta bono duna ma tage, tagaaxu ga na bono dunanburen yan riini. Man na xo tagaaxu?» A do ke digaame ro m'a ga riini Jaabe yi Xayamanga beran ɗa. Xayamanga bogu i d'a bisimilla ti daroye yi. Baano ti Jaabe i ma ri nan ri yanqa. A ti: I ga ri ti ke be, digaame be i g'a koono, an ga d'i yanqand'i setusin ɗa ta sikko d'a yi, n'i marafan rag'i ya ta sikko d'a yi, n'i xallandoroken rag'i ya ta sikko d'a yi, sefe ma ri tanma be ga xallandoroken jiiɓan ɗa, i saage riini ken digaame ya ko. An n'a mugu an taron di, a ga na gem'an ɗa. Jaabe ti: «Baano!» A ti: «N naamu.» A ti: «Naxamala be ga n'an ɗa a nta xawa do tage batte. Tunkanyugunxaxamalan ya n'an ɗa.» A ti: «Baawo an kiilun xoten ni. An ga na mali fi be yi an nt'a walla an ga m'a kin'i xenpan ya yi.» A ti: An nan xawa do tunkanyugon ya. An nan xawa i ke Jaabe Siise ya batta. Xa tage naxamala fet'an ɗa. A ti: Xa i n'an tirindi an ga digaame ke be konno. Digaame ke ga ni ke be an n'a yillen kara i n'a mugu. A ti: «Soro xoore Manga!» A ti: «N naamu.»

manke, axa tuubu ke nta ragene de! A da ke koy'i ya taagumanse. Xa axa ga na daga axa ga d'a ɗi sere baane mankanten ga ni tagon renmun di Baaraago taaxen di a ga xoto moxo su, i w'axa tuubun ragana. Axa tuubu ke ga na rage i wa gunbo ke karini. I ga na gunbo ke kari, hari tiyinkusura baane ya ga na yige gunbo ke tiyen ɗa Baaraago, sere baane ya ga d'a r'i raqen ɗa, tage do tage ntaxa kiraana me kanma debe yi, sigaali xa i yinme duurun na me kafu t'i na debe taaxundi ke, i ra ga fankan kitana. Tagen renmen wa sanqini do duna yi. Fullen wa tagen kitta, suraqen wa tagen kitta, masasin wa tagen kitta, hari maninkan wa tagen kitta. Ma sefe xannen ga nt'i be yi. Ken ga fe, baane su wa tagen kitta. Xa, n'i toxo me kanma, sere ra nt'i da. I me tigitinto, sere ra nt'i da. I ga da golle ke be gollu, dunje ga na yige tiye ke yi su, i saqini ya. I xa ga na sanqi su, i fankan roxo. Axa ga fo be mulla axa wa ken kitana.

Ken bire Jaabe Siise saage. A koota gunbu binnen kit'i yinne maxa Xayamanga. A saare non ya nan xooro no. A d'a ri, n'a koyi moodin ɗa. Moodin da «aaya» ke dabari a d'a kin'i ya. I da gunbo ke kaane wanqi, n'a falle wanqi, ma a ga xuraana i danɗa nan ti noqu nt'a fate ke, «aaya» ke jin ga ma kine noqu be. I da soro sugandi xadi, i d'i

soxu gunbon kanma, n'a ro komo yugon kitten ŋa, a d'a n'i batu. M'i ga riini tonbonŋen kanma Baaraago, nan dantaxi Banbure Tuure da. I ga dantax'a da, a ti: «Baasi fe, siino neri an do yugo ga me yi, a ya ga d'an gaja, a ga nimisi nan saage yillene d'i falle yi, siino ku neri noxon di, a ga riini t'i wa tuubini an da, gell'an xa ga ni kame hadamaren danbe yi, an xa xawa an nan saage. Xa Jana ti: I baane ya na kunmen noxo, xa i baane nta sellan ŋa. An ga d'a mugu i ga ti waali, yellin baane fe. Yelijnun ga na gabo xaayen ŋa ma i ga na gabo jonen ŋa ya ni, waali na war'i ya. Ken n'i xirisen ya. Sere su ra nta ŋaana kafo yi, an ga ŋaana du da xirise yi, an ga ŋaana du da lemine. Soron ga na kafi ya ni, i na xirise duran bagandi. Lemunun yan katta n'an ŋa xirise yi. Ken bire axa bisimilla. I na faare wara kafon ŋa.

Banbure Tuure da faaren wara kafon ŋa. A da Kisima Baano xiri nan t'a na tagon gansi i na me jni Baaraago tonbonŋen kanma. N'a wutu Bannamaaxu taaxe, Kabamaaxu, Fanbiiru, Cebeesu, Bekkesu, Hawurixaare, Banbixaare. Kundanu ku neri, a sig'i ya. Tagon renmun da me jni Banbure Tuure yi. I ga da me jni, a dantaxi ti Xayamanga digaamen ŋa, i me wari konpen ŋa i batunmisiiden ŋa. Tagadu ti: «Banbure, mani jaabu n'an ken maxa?» A ti: I ke ni

xirise ya, i xirisaaxu ke i n'a do giya kita, axa lemunu ya n'a ŋaana. Xa axa ga da ŋamariyen kini, jaabu be g'i maxa, yere d'o billa daga, i na jaabu ke ko axa n'a mugu. Siino neri an do sere ga fanxene, a ga riini nan ri Alla sago saag'an ŋa, yanp'i maxa. A ga da kame fo bure dabar'an ŋa, an xa n xawa an nan saage. An sondomen na yille. Ken bire Daakonke Manga d'i kafo, i d'a tu nan t'i da fo bure dabari. Siino neri i na kille ke kanma ya do tuubun ŋa. I tanpi. Xa r'o n'a faayi o n'i tuubun raga. Tagadu ti: «Ken wa ŋaana.» I d'a koyi Baano yi, Baano ti: «Hatte. Hadamarenmen ni ya, an na duneŋin tu, an na barafin tu. Yugo su ga ke duna, duneŋin ga na koy'an ŋa an ga nt'a duran tu, barafin ga na koy'an ŋa an ga nt'a duran tu, i ga da fo wo fo koy'an ken ŋa, an ken ga duneŋe t'a yi, an n'a tu nan ti ken feti hadamarenme yi, yonkirante ga ni.» A ti: Tago! I d'a tu nan ti i ke gan xawa do tago be batten ŋa, axa baane ya ni. Baawo axa wa dune fin tu, axa wa bara fin tu. Xa r'o n daga, n ga da ke be ko o wa duneŋe t'a yi. Xa o ga na kin'i saagene a koono ya Manga Jaabe kanma, a n'a tu nan ti axa sigira ke siren ya ni. Tagon ti: «O na ken ya mulla.»

I da me batu i ri. A ti faarun danŋani: «O d'axa tuubun raga. Xa, axa daga axa n'a ko Jaabe da, ti